

מבט על פרשות השבוע ועל מועדי ישראל
מבעד לתיבות ולאותיות של לשון הקודש

חנן חסן

פרשת עקב

צִדְקָה תִּשְׁפָּר אֶת־קֶבֶד – יַעֲקֹב

וְהָיָה יַעֲקֹב תִּשְׁמָעוֹן ... – מַה לַּעֲקֹב וְלִשְׁמָעוֹן?

פרשתנו פותחת בפסוק **"וְהָיָה יַעֲקֹב תִּשְׁמָעוֹן** את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם..." ובעקבות הפתיח, באות ברכות והבטחות טובות לעם ישראל. נשתדל להתמקד בשלוש המלים הראשונות של הפרשה **"וְהָיָה יַעֲקֹב תִּשְׁמָעוֹן"**, וגם בהן להצטמצם, כי כל אחת מהן היא בגדר מועט המחזיק את המרובה.

על המילה **'וְהָיָה'** אומרים חז"ל שהיא לשון **שמחה**, כלומר שהשימוש בה, מלמד שמדובר במשהו **משמח**. לעומת זאת, על המילה **'יַעֲקֹב'** נאמר בגמרא, "כל מקום שנאמר **יַעֲקֹב** אינו אלא לשון **צער**". מעניין שהמשותף בין שתי המלים **וְהָיָה – יַעֲקֹב**, רב על המפריד, ולמרות זאת משמעותה של האחת, הפוכה מזו של השנייה. שתיהן בנות ארבע אותיות, שתיהן בנויות על השרש ה.ג.ה, שתיהן פותחות באות ו' (ו' ההיפוך), ושתיהן בנויות על האותיות ה, ו, י מהן מורכב השם הקדוש י-ה-ו-ה. המציאות מלמדת אותנו לא פעם, שמאותם חומרים, ניתן להגיע גם לתוצאות הפוכות (בהתחשב בסדר הפעולות, במינון, בעיתוי ועוד). על מה אפוא בנוי השוני ביניהן?

המלה **הָיָה** מתייחסת ל**עבר**, והוספת ו' בראשה הופכת אותה ללשון **עתיד**, כמו בנבואת הגאולה המשמחת של זכריה, **"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִצְאוּ מִיַּם חַיִּים מִירוּשָׁלַם..."**. המלה **יַעֲקֹב** מתייחסת ל**עתיד**, והוספת ו' בראשה הופכת אותה ללשון **עבר**, כמו הסיפור בלשון **עבר**, שבמגילת אסתר, המתייחס לגזירותיו הקשות של המן ופותר **"וַיְהִי בַיּוֹם אֲחַשְׁוֵרוּשׁ..."**. הסברים רבים יש לפשר השוני. אחד מהם מתייחס למשמעותה הקשה של המילה **יַעֲקֹב**, שאם נחלק אותה לשתי הברות, נקבל שתי מלים, **יַע – וְהִי**, שכל אחת מהן עניינה **צער**. אחד מהביטויים השכיחים בהם עושה המקונן שימוש הוא הביטוי **"יַע לִי"**, ומגמה זו של **צער** מקבלת חיזוק עם הסיימת **הִי**, מילה שמשמעותה **קינה**.

ננסה לקחת כמשל, את הצורה בה אנו מתייחסים לאלבום התמונות שלנו. יש אנשים השולפים את האלבום מהמדף, בכל הזדמנות אפשרית, ושמחים להראות לכל דכפין (כולל לעצמם), את "הרגעים היפים" שבעברם. הם מתרפקים על העבר ומדברים עליו בערגה. ולעומתם, יש אנשים שמתייקים את התמונות, או משאירים לאחרים את מלאכת התיקוף, אך אין להם די פנאי לעיין בתמונות, כי תמיד יש משהו חשוב אחר, שצריך לעשות. אימתי ייפתחו אלבומים אלה? כנראה שבזמן **"יַע – וְהִי"**, אחרי "מאה ועשרים", כאשר יבואו לספוד לנפטר ולבכותו. אז יבואו הקרובים לנחם וימצאו את עצמם מנוחמים, באמצעות התמונות שיזכירו את פועלו ואת פירות עשייתו.

משל זה מאפשר להסביר את המשמעות ההפוכה של שתי המלים, גם מזווית הראיה של הזמן. הבסיס למילה **'וְהָיָה'** הוא ה**עתיד** ("**יַעֲקֹב אֹר**"). ה**עתיד** לפנינו, אך אנו כמו מנסים להחזיר את הגלגל אחורה אל ה**עבר**. היו לנו שאיפות אותן רצינו להגשים, ותוכניות או משימות בהן רצינו לעמוד. המילה **'יַעֲקֹב'** מייצגת סיפורים ותירוצים מן העבר, שכמו באים להצדיק את העובדה שלא מימשנו את הציפיות. וברור שלשון כזו היא לשון של **צער**, על חזון שלא התממש, ובמקום שנמשך ונפעל למימוש, "מוצאים" אנו נחמה, בדרועות ה**עבר**.

הבסיס למילה **'וְהָיָה'** הוא אומנם ה**עבר**, אך אנו עושים בו שימוש כבמנוף, כבקרב קפיצה, לזינוק אל ה**עתיד**. גם אם העבר היה מוצלח, אין אנו מתרפקים עליו ואין אנו מנסים לשחזר אותו, כי תמיד יש מקום להתקדמות. ואם היה העבר ספוג בכישלונות ורווי באכזבות, דווקא אז, במקום לבכות על ה**עבר** או לנסות ולחפש תירוצים או אשמים, אנו מקבלים את העובדות כפי שהן ומשתדלים לנצל אותן לטובה. אנו הופכים את ה**עבר** שלנו לנכס, ללקח טוב, המסייע לנו מעתה לנקוט צעדים טובים יותר ונבונים, שהרי "אין חכם כבעל הניסיון".

נעבור עתה אל המילה **'יעקב'**, שמשמעותה תגובה או תגמול, לחיוב או לשלילה, בעקבות עשייה מסוימת מצד המתוגמל. המילה **'בעקבות'**, בה עשינו שימוש, כבר מסגירה את השורש, הלא הוא ה**עֲקַב** עליו ניצבת הרגל. ומדוע נעשה שימוש במילה זו דווקא, כדי להתנות את שפע הברכות, בכך שעם ישראל ישמעו אל המצוות? הרי בפרשתנו מופיעה עוד פרשיה **"וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי..."** ובה נעשה שימוש במילת התנאי החדה והברורה **"אם"**? ואם בחר משה רבינו במילה **עֲקַב**, הרי בוודאי סיבה טובה היתה לו לכך. כדי להשיב, עלינו לרדת אל שרשו הרחני של השם **'יעקב'**, למצוא את מאפייניו, ולגלות כיצד הם באים לידי ביטוי בשמו.

אם נתייחס אל חיצוניותה של המילה **עֲקַב**, כלומר לאות הראשונה של המילה ולא את האחרונה שבה, נקבל **'עב'**, מילה שכמו מרמזת על חיצוניותו של ה**עֲקַב**, המגושם מאוד ובעל עור עבה. העור של ה**עֲקַב** הוא העבה ביותר בגוף האדם. ואם ניכנס פנימה אל תוך המילה **עֲקַב**, נמצא **ק'**. האות **ק'** היא האות היחידה מבין אותיות האלף-בית (חוץ מהאותיות הסופיות), היורדת אל מתחת לשורה. באותה מידה, ה**עֲקַב** הוא האיבר הנמוך ביותר בגוף האדם. לכאורה, כאשר אנו עומדים, מצויה כל כף הרגל באותו גובה, גובה פני הקרקע. אך לאמתו של דבר, כאשר הקרקע רכה, שוקע ה**עֲקַב**

בקרקה יותר מאשר יתרת כף הרגל, מכיוון שמשקלו של הגוף נסמך עליו יותר. לכן, הסימנים שהמהלך משאיר אחריו, על גבי הקרקע, קרויים **עקבות**.

בנוסף לכך, אם נתחקה אחר כל השורשים הפותחים באותיות **עק**, נגלה שהם מאופיינים בהעדר יושר ובאופי קשה או קשוח. להלן דוגמאות להצדקת טענה זו:

- מצד העדר היושר - "וְהָיָה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר" (נבואת ישעיהו), **לעקם**, **לעקוף**, דרך **מתעקלת**, ומשירת האזינו "דֹר עֵקֶשׁ וּפְתִילֵתֵל".
- מצד הקשיות והקשיחות - **לעקוד**, **לעקל נכסים**, **לעקוץ**, **לעקור נטוע** או **לעקר**.

די בזוויות-ראייה אלה כדי לסכם, שהשם **עֵקֶב** מייצג משהו יבש, גס ועבה, לא עדין ולא רגיש, חסר חיות, לחלוחיות וזרימה. אפשר להוסיף בלשון השאלה שהעקב "טובע בארציות" ("טביעת העקב"), אחורי, תחתון ונמוך, מייצג תכונות שליליות ונחשב לנקודת תורפה של האדם, כפי שמופיע בקללתו של הנחש "וְאַתָּה תִּשְׁוֹפְפוּ עֵקֶב". גם הביטוי 'עקב אכילס', שמקורו רחוק מיהדות, משמעותו נקודת-תורפה.

ומה באשר למילה השלישית, 'תִּשְׁמָעוּן'? שורשה של המילה הינו **ש.מ.ע.**, שמשמעותו בלשון הקודש היא גם **קבלה והבנה**, כמו שנכון לכוון ב"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" וכפי שהדבר משתקף במילה **משמעות**, הבאה מאותו שורש. הבנה זו רק מחזקת את השאלה, מה **לעקב** הגס והאטום ולהבנה הכרוכה בשמיעה?

ונראה, כי יש כאן מסר חשוב באשר לפעולת **השמיעה**. אימתי נחשבת השמיעה לתקינה וטובה? כפי שהזכרנו מייצג ה**עֵקֶב** את ההסתר, העדר הגילוי והעדר התחושה, "העור העבה". כנגד ה**עֵקֶב**, הציב הקב"ה בקצהו השני של הגוף, איבר בעל מאפיינים הפוכים לאלה של ה**עֵקֶב**, הלא הוא ה**ראש**, הגבוה, הרגיש, החושב והמחושב, בו מרוכזים גם כל החושים. העובדה שהאוזניים קלטו שדר מסויים, והעבירו אותו למוח, אין בה עדיין משום קבלה. כשם שהגעתו של האוכל לקיבה אינה עדיין בגדר הזנה, אלא אם כן יגיעו רכיבי המזון לכל האיברים, באמצעות מחזור הדם, ויפעלו את השפעתם הברוכה. את רמת הסוכרים בגוף למשל, מקובל לבדוק ע"י דקירה באצבע. הבנה נכונה וקבלה אמיתית באים לידי ביטוי בהתקדמותו של **השומע**, בהליכה קדימה. ומי נושא את ה**ראש** ומוליך אותו אם לא ה**עֵקֶב**.

המלה 'ראש' מייצגת גם **ראשוניות** ופתיחה של כל תהליך, וממילא מייצג ה**עֵקֶב**, את ה**סוף**, את הסיום, שבעקבותיו נראות התוצאות. תורת ישראל אינה בגדר תיאוריה בלבד, אלא "הלכה למעשה", שמוליכה לעשייה, לקדש את החומר ע"י הרוח. ובלשונו הייחודית, כמו בא הכתוב לרמוז לך, אימתי נכון לשמוח (ו**הִנֵּה**), על הבנות שהשגת (תִּשְׁמָעוּן), לא כאשר הן שוכנות אחר כבוד במוחך, אלא כאשר הן משאירות **עקבות** על הארץ, משאירות את רישומן הטוב על הפעילות היומיומית שלך ועל הנהגותיך הגשמיות. רק אז, יש מקום ל**שמוח** על הפירות שהניבו אותן ההבנות, וכפי שקבעו חכמינו "הכל הולך אחר החיתום (סוף המעשה)".

מה לעקב ולשמיעה, ובדורנו בפרט?

על דרך משל, ניתן ללמוד מהאינדיאנים שאפשר וכדאי לפעמים להקשיב לקרקע, להצמיד אליה את האוזן ולהקשיב. הם נהגו לעשות זאת כדי לדעת מראש על התקרבותו של אויב, או על התקרבותה של רכבת למשל. אומנם בפסוק שלנו מדובר על **עֵקֶב**, ולא על אוזן, אך עדיין מקרא מפורש הוא, "**עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן!**" על דרך החסידות, מייצגת האמירה "**וְהִנֵּה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן**", את הקביעה, שבסופו של דבר, למרות החשיכה הרוחנית וההסתר הגדול, שיהיה בדור האחרון לגלות, והראשון לגאולה, בוא יבוא הרגע בו יפציע השחר ויאיר היום. ואז, העקב, האיבר הגס והמעובה, יזדכך אף הוא כל כך, עד שיהא מסוגל ל**שמוע**, לחוש ולהתחבר אל האלוקות, המצויה גם בדברים הגשמיים והארציים ביותר, "מלא כל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". לומר לך, שתוכל לקבל אורות רוחניים ולהבין, אפילו באמצעות ה**עֵקֶב**. ברור אפוא מדוע נוקט משה רבינו, "גואל ראשון, הוא גואל אחרון", דווקא במילה **וְהִנֵּה**, לשון **שמחה**. כי אין לך **שמחה** גדולה מזו, כאשר ה**עֵקֶב**, ה**עֵקֶב** וה**עֵקֶב** הבא לידי ביטוי גם בשם **עֵקֶב**, מתְיַשֵּׁר והופך להיות **יְשָׁרָאֵל**. ובכך מתקיימת נבואת הגאולה "**וְהִנֵּה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר**". ה**עֵקֶב**, ו**הראש** יהיו מקושרים ישירות, כאשר כל אחד מהם מזין את השני במידע שהוא קולט ממקורותיו. ולא לחינם קרויה התקופה הקרובה, בה תבוא ב"ה הגאולה, "**עֵקֶבְתָּא דְמִשְׁחָא**" – **עקבו של משיח**.

דבר חסידות

הגאולה תאחד את כל ישראל, מהגדול שבגדולים ועד לקטן שבקטנים, שכן לא ישאר אף יהודי בגלות, "וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", ובאופן של "קָהָל גָּדוֹל (לשון יחיד) שְׂבוּ הֵנָּה".

בתור הכנה למצב זה, יש להשתדל לאחד את כל הסוגים של בני ישראל, מתוך אהבת ישראל ואהדות ישראל. (הרבי מליובאוויטש)

שבת שלום ומבורך

||| / |||

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.